

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Ингушетия

ГБОУ "Гимназия № 1 г. Карабулак им. А.Б. Дошаклаева"

РАССМОТРЕНО:

на заседании МО
руководитель ШМО

_____ Яндиева Ц.Я..

Протокол № 1
от «28» августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО:

зам. директора по УВР

_____ Чапанов К.М.

от «30» августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО:

И.о. директора

_____ Чапанов К.М.

от «30» августа 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родная литература (Ингушская)»

для обучающихся 3-х классов

г.Карабулак, 2023 г.

Кхетора каьхат(пояснительная записка) Г1алг1ай литература программас лаяца

Г1алг1ай литература программас новкъостал ду хьехархоа берашта г1алг1ай йоазонхоша кхелла говзаме йоазоний чулоацам а, тема а, идея а къоастаде а, х1аьта цар шоай произведенешта бувцаш болча ценаца, хозача, говзамеча меттах пайда эца а.

Г1алг1ай литература хьехаш вола хьехархо декхарийла ва литература новкъосталца берашта г1алг1ай метта хозал, говзал, к1оаргал, цун ганз йовзийта, уж кхетамца, эхь-эзделца кхебе, дикачун-вочун

къоастам бе ховргдолаш.

Дешархошта ха деза г1алг1ай литература хьахилара накъаш. Укхаза царна хайтача бакъаьа да, вай г1алг1ай литература хьахилара г1улакх малаг1ча торонца эттад, эггара хьалхара г1алг1ай йоазув 1923 шера Мальсагов Кураза Зоврбика кхелла хилар, из латински ларда т1а хинналга. Эггара хьалха г1алг1ай меттала кепатеха йоазув 1923 шера «Сердало» яхача газета т1а кепатеха хилар.

Цхьабакъда, шоай йоазув хиннадеце а, багахбувцам б1аьхий хиннаб г1алг1ай къаман, тайп-тайпара жанраш чу а йоаг1аш: къаьнара иллеш, фаьлгаш, к1оанолгаш, ховли-довзалеш, легендаш, шира

оаламаш, ишта кхы д1ахо а.

Г1алг1ай литература никъ 1923 шерагара денз таханарча денга кхаччалца чоалхане болаш хьабенаб. Массехк хана доакъоох бекъа йиш я из.

Хьалхара ха – 1920-г1а шераш – говзаме йоазонаш хьахила доладенна ха я, х1аьта 1930-г1а шераш – г1алг1ай литература дег1ая йолаенна ха я.

Программа юкъе йоаг1а произведенеш берий ханага хьежжа я, чулоацам а, керттера уйла а дика кхетадергдолаш, х1аьта х1ара классе багахбувцамах пайда эц.

5-9 классашка дешархой кхетамца кхебара духьа, ужэьаца, эзделаца, хозанена лоарх1амца кхебара духьа дола говзаме йоазонаш 1омаду. Цу классашка 1омаеш йола материал чоалхане яц, ший

чулоацамга хьежжа, х1аьта идейни кхетам балара г1улакх лертт1а да цун.

Х1ара классашка чуйоаг1аш йола материал хронологически хьисапе луш я, дешархой литература

исторех а литературеи вахари в1аши дувзаденна хиларах а кхетаргболаш. Цул совг1а, мехка истори а дикаг1а йовзаргья царна.

5-8 классашка говзамеча йоазонашца цхьана литературни теорех кхетам лу. Дешархоша керттера

кхетаде дезаш дар да литература говзаме кхоллам хилар, цун мотт поэтически хилар. Литература теори дикаг1а кхетаергья дешархоша, говзамеча произведенешца цхьатарра 1омайойя.

Х1ара классе литература чулоацамга а дешархой кхетамга а, цар дег1адара боарамга а хьежжа, тайп-

тайпара хьехара накъаш леладе деза: хоза къоастадеш текст ешар, суртех, телевиденех, компютерах пайда эцар. Цул совг1а, дешархошка шоашка болх байта беза йоазонхоох а цар говзамеча йоазонех лаяца кхы а дукхаг1а хоамаш лохаш.

классашка теркам бе беза хоза къоастадеш, кхетадеш шаьра дешара говзал лакхаяккхара. Из программой декхар кхоачашданза даргдац, урокаш т1а а дешаш, цаг1арча дешара т1аьожамца кулгал а деш. Дешара техника тоаеш болх бе беза массане цхьана дешаш, юкъ-юкъера хоржаш дешаш, оттадаьча хаттара текстаца жоп луш, ишт. кх. д1.

Лакхерча классашкара дешархой кертерча даькъе кхетам болаш кийчбе беза ешаш йола произведенеш шоай ло1аме яшха, анализ е, керттера ма1ан а, уйла а гучадоахаш, цар мах бе.

4 классашка йоазонхоочун вахара а кхоллама а никъ, цо айяь проблемаш тохкаш, хьехархоочун урок керттера форма лекци хила йиш я. Иштта теоретически проблемаш е йоккха темаш 1омаеш, т1еххьара

1омадаьр ч1оаг1адара урок еш, 1омадаьр юха дагадохийташ лекцеца болх д1абахьа мегаргба.

Лакхерча классашка программа юкъе йоаг1а йоккхий эпически произведенеш. Уж дешархошка хьал а ешийта еза. Классе дешархошта произведени тахка а, цун чулоацамах а, турпалех а шоашта хетар ала ха деза.

Къабста теркам тIабахийта беза дешархоша шоай лоIаме беча балха, произведене доакъош, текста юкьера белгалгъяха моттигаш тохкаш, план оттаеш, турпалий оамалех шоашта хетар оалаш, Iалама сурт дийшачул тIехъагIа уж каьхата тIа дахка хьожаш.

Балха хIара тайпа, Iомаеча произведенеца айхха бувзам болаш, цун чулоацамга хьежжа хила деза.

Хьехархо хадданза болх бе декхарийла ва дешархой багах ду къамаьл шаьрде, хIана аьлча, из йоазонца бе болча балха лард я.

Метапредметни

Регулятивни УУД

- Хьехархочунца дешара тIадуллар оттаде, урока лерхIамга хьежжса. Деша дешара лерхIамашка хьежжса.

- Массанеца цъхана урока план оттае ха, произведени чулоацам хьабувцара план оттае ха. Планага хьежжса беш бола болх тахкар, баьча балха корта бар, мах бар, иштта кхыча дешархой балха мах бар.

- ЗIамигача тоабаца е шинне цъхана болх беш, кердача темах ховр а, де ховр а хьакъоастадар. Урок йодаш беча балхах раьза хилар е ца хилар дIаяздар, лакхача говзала тIакхуви хилар хьахьокхар.

- Ше баьча балха раьза хилар е ца хилар дешархочо ший лоIамагIа хьаалар, урока карах ца доалача хIама теркам бар, из тоадара болх бе лерхIам дагалацар.

Познавательни УУД.

- Текста тохкам бе ха, хьехархочо хаттараища новкъостал а деш. Деша къайла маIан ха, из тахка.

-Произведенеш шоайла йиста, вIаишкаоттае, юкьарадар а тарадоацар а хьаоолаш.

-Дийшачун дакъа диста мукъама е илли дакъаца, е суртаца, е кицаца

Произведени турпалхочо дечун бахъан тахкар. Шийна хетачун, ше яхачун доагIа масалаш доаладе, даьржа дувзадenna къамаьл де.

- ГIалгIай фаьлгаиш кхоллара лерхIам ха, цар лу пайда, цар лерхIам ха.

- Поэзи а проза а шоайла къоастае ха, литературнии Iилман кхетам балара текстаиш санна.

- Кхоллама навькаш хьахьокхар, тайп-тайпара произведенеш дагалувцаиш, проектни тIадуллариш кхоачаидеш.

-Дешаидар кхетаде, дийшар лоацца таблица чу а схема чу а дIаязде ха.

Коммуникативни УУД.

-Дувцара къамаьл оттаде, урока болх беш кадай хила, хаттараиш тела. Диалоге, тоабах болх беш дакъа лаца. Шийна бакъахъа хетар чIоагIдеиш, кхычарца къамаьл де хар.

- Темага хьежжса 5-6 предложенех дувзадenna къамаьл оттаде. Проекта 1-2 слайд кхолла. Кхычунга ладувгIа ха, къовсама юкье дакъа лаца.

-Произведени урпалхочо даьчун мах бе, эзди дешаища къамаьл де.

- Кхыча дешархой урока баьча балха мах бе ха, оттаяьча критереища.

- Барт бара кийча хилар хьахьокхар, къовсам, дов е цатоам дIабаккхара тайп-тайпара вариациеш йоалае ха.

- Бокхийчарца къамаьл деш, книжкаиш, дошлоргаиш, энциклопедеиш дешаиш кердадар, пайдабар леха.

-Йоккха йоаца презентаци (5-6 слайд дола) боккхийчар новкъосталца кийчъяр, проекта темага хъежжа, слайдашка хъежжа темах лаяца лоацца дувца.

Личностни.

Художественни произведенеш ешарца дезала юкьера безама керттера хьал хар (барт хилар, сий дар, безаме, къахетаме, в1аши новкъостал деш хилар)

Ше ваьнна моттиг ховш хила, ше малаг1ча этносаца лоарх1аш ва ха. Кхыча къамех цар сий деш къамаьл дар.

Кхыйола культураш а, къамаш а долга ховш хилар, дикаг1а довзачарех хьадувца ха, культураца е динаца шоай культура е дина таракетараш хьаала хар (нохчий, татараш, 1арбий, сирийцаш, кх. д1. а).

-Юкья а ца лелхаш, кхычунга ладувг1а ха, ший уйла сатийна д1аалар, тайп-тайпара аргументаш а йоалаеш. Дешархой в1аш къовсам балара бахьанаш ха.

Ц1аг1а а классе а книжкаш дешара т1акхувш хилар хьахьокхар, библиотеке ахар, мукъа волча хана, урока эша материал кийчъяр.

Йоазонхой кхолламах ха безам болаш хилар хьахьокхар, шийна эггара ч1оаг1аг1а безачар ц1ераш яха хар, безара бахьан а хьаалар.

Литературни кхоллама болх шийна эшаш болга хар.

-Ишколе вахара бокьонаш йовзар, цар дешархочоа луп айда малаг1а ба хар. Дикача дешархочун масалаш доаладе йийшача произведени юкьера.

Сага новкъостал доацаш ше болх бе ховш хила, ше даьчох жоп дала дезалга ховш хила.

-Поэтически деша хозал ховш хила, йоазонхочо дешашца сурт дулаш доаладаь дешаш хьалаха ховш хила. Хозахийта дешаш а эпитеташ а шоай къамаьла юкьедоаладар.

-Эделаца дар доацар ховш хила, литературни турпалхоехи эздийча сагахи йоакха оамалаш хьаювцаха, г1улакхаца дар доацар къоастаде ха.

Дешаш а яз деш а нийса ваг1араи б1аргий са толха ца дараи йоаг1а бокьонаш ховш хила. К1аьдвалар д1адоаккхаш е еза упражненеш йовзаш, уж еш хила. Саг унахц1ена хилара бокьонаш ц1аг1а а накъайоалаш лелае ха.

Патриотически кхетам балар:

дешархо къаман г1улакхай эделаи т1акхийна хилар;

дезала вахар довзаш хилар;

ший къаман культура а, бусулба дин а довзаш хилар;

Росси пачхьалкхен гражданин ше волга ховш хилар;

дешархочун оамалаш, декхараш кхийна хилар: урока, урокал араха а.

Г1алг1ай метто, эрсий метто санна, метта 1илман дакъа а ший ма1анна а йоккха моттиг д1алоац. Цун дешарца а кхетамца а бераш кхедара доккха практически ма1ан да. Наьна метто юкьелoaц дешархой патриотизма а, кхыча къамашца 1имерза а, эди а хилара уйлашца кхетадеш кхедара маьхала таронаш. Тахан латгача хьале г1алг1ай мотт 1омабара, цу метта йоазув де хара 1алаьмате йоаккха терко е еза къаьстта ишколо. Х1анзарча зама бераша 1алаьмате дукха бувцаш лелабу эрсий мотт. Ц1аг1а а ара а

бераша шоай наьна метта къамаьл к1езига ду. Г1алг1ай мотт бувцачар а къамаьла юкье дукха эрсий

дешаш леладу, цудухьа наьна мотт эрсий меттаца ийна бувц бераша. Иштгача хьале т1ехь т1айоаг1ача хана г1алг1ай мотт бицбалара кхерам ба. Цудухьа ишкола хьалха латга декхар да г1алг1ай метта дешари йоазуви дешархошта 1омадар, безам т1абахийтар, мотт дийнбар. Бера ший наьна мотт бовза а беза, беза а беза, уйла а цу метта хила еза. К1ира сахьатий боарам дукха беце а дешархоша мотт 1омабергба, хьехархоша из безаргболча тайпара д1ахьехе. Цу т1а йоазув де г1алг1ай метта хала а дац, х1ана аьлча, г1алг1ай абата т1а дукхаг1адола алапаш эрсий метта санна да. Дешархошта 1омаде 1от1акхета алапаш да: 1, аь, г1, кх, къ, к1, п1, т1, хь, х1, ц1, ч1, яь, дифтонг oa. Эрсий метта санна хьехархочо боккха теркам т1абахийта беза дешаш д1аоалаша яз дешаи йолча башхалонашта. Иштта боккха болх бе беза дешархоша оазаш нийса хьаалара, х1ана аьлча, бера яз деша хана ше харцаха дош д1ааларга хъежжа г1алаташ а деш

яздергда. Из болх 1 классе денз ца хаддаш бе беза, йоазув нийса хургдолаш.

3 класс (1 сахъат)

№	Урока тема	Сахъатий боарам	Календарни ха	Факт. ха
1	Яндиев Дж. «Дешархошка» Мута1алнакъан Хъ-Б «Цхъаолаг1а сентябрь.» Осмиев Хъ. «Хъехархо»	1	05.09	
2	Льянов М. «1арамхи йисте ».Осмиев Хъ «Ахкан бийса» Гагиев Г. «Дог1а халхадувла»	1	12.09	
3	Хамхоев А «Гуйра». Дувцар «Гуйре»	1	19.09	
4	Дувцар «Маъкхах дола дош» Гагиев Г. Дувцар «Ялата хам»	1	26.09	
5	Осмиев Хъ. «Бераш-Даъхен кхоане я» Чахкиев С. «Са юрт».Кицаш. Пришвин М. «Дагадоаг1арех».	1	03.10	
6	Плиев М. С. «Даъра чов». Хашагульгов 1. «Лом». Саракаев Хъ. «Борзик»	1	10.10	
7	Даурбеков Б. «Хъазилгаш лувца циск».	1	17.10	
8	Хашагульгов 1. «Сувсакъ»	1	24.10	
9	Хашагульгов 1 «Барзадахка»	1	07.11	
10	Котиев Н. «Берашка».Солоухин В «Вай берал».	1	14.11	
11	Гагиев Г. «Эздел» Кицаш.	1	21.11	
12	Осмиев Хъ. «Д1аяха ха» Костоев 1. «Харцой нийсхой».	1	28.11	
13	Чантиев А «Х1ана вар Мурад г1айг1ане».	1	05.12	
14	Чантиев А «Денал г1улакхаца хъахъокх»	1	12.12	
15	Гагиев Г. «Визза къонах» .	1	19.12	
16	Чантиев А «Дика оамал» Шадиев С «Бурдолг»	1	26.12	
17	Арчаков Т «Бераш 1анна г1аддахад» Осмиев Хъ. «Лоа делх»	1	09.01	
18	Константин У. «Биъ дагалоаттам» Фаьлг «1ани ахкани хинна еъовсам»	1	16.01	
19	Хашагульгов 1 «Керда шу». Чахкиев С «Керда шу –керда беркат» Арчаков Т. «1а».	1	23.01	
20	Кодзоев 1. «Берза 1азал».Кицаш Фаьлг «Хъуна оакхарий къамаьл» Гамботов Б «Б1арашдуарг»	1	30.01	
21	Баратынский Е «1ан сурташ» Гагиев Г «Визза к1ант» Сулаев М «Ца вовза доттаг1а».	1	06.02	
22	Гагиев Г «Ахъмади Махъмади» Плиев М-С «Нийса язде 1омавелча» Костоев 1. «Даъ хъехамаш». Озиев С «Нахацара г1улакх».	1	13.02	
23	Зязиков Б «Дего гешт дергдац» Шадиев С «Кавказа турпал-Тутаева Аьсет»	1	20.02	
24	Шадиев С «Иштта г1ом бора вежараша» Шадиев С «Осканов Суламбик –халкъа тешаме во1»	1	27.02	

25	Арчаков С «ЦIавенав тха лоалахо» Мякиев А «Наьна кулг»шира дувцар «Наьна бийса».	1	05.03	
26	Бианки В «Март» «Оалхазараш цIадаьхкад» Шадиев С «Ялат дIаде доладелар» Озиев А «БIаьстан юхь»	1	12.03	
27	Осмиев Хь. «Баьсти» Яндиев Дж. «Балха Iуйре»	1	19.03	
28	«Доттаг Iий» «Беши карти» фаьлг. Осмиев Хь «ДогIа» Кицаш.	1	02.04	
29	Ховли-довзалеш. Тхьуж- илли.	1	09.04	
30	Къажкъайг.(фаьлг) «Пхьагало паргIатдаьха оакхарий»(фаьлг) «Борзи Iаьхареи» Газеи цун бIийги» «Хаькъал теннад» (фаьлг	1	16.04	
31	«Са ги боагIаргба хьо» «Мишта Iехадаьд цогало оакхариц»-(фаьлгащ) «Котам» «Дог майра пхьагал» «Пхьиди дахкеи» «БоргIали цогали» фаьлгащ	1	23.04	
32	«Хьунсаг»(фаьлг) Шира дувцараш «Гускар чIоагIа делахь» «ЦIа дехад» «Лом-лом да»	1	07.05	
33	«Гий» «Миста бод биача тоалургвар» «Хьунсаг» (фаьлг)	1	14.05	
34	Чудерзора урок	1	21.05	

